

Yabancı Dil Öğreniminde Sözdizimsel Yanlışların Analizi

ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ NURGÜL ÖZDEMİR*

Öz

Derin yapıdaki anlamların gün yüzüne çıkmasında yardımcı olan araçların incelenmesi ve eğitim sürecine dahil edilmesi dil öğrencilerinin hedef dil sistemini yapısal bakımdan kavraması hem de anlam oluşturuca bağdaşıklıkları belirlemesi açısından önemlidir. Kültürel olguların ve bakış açılarının her ulusta farklılaşması gibisözdizimi yapılarında da her dil için geçerli bir standart yapı yoktur. Dil öğrencisinin “o dilde düşünebilme yetisini” geliştirmesi, hedef dildeki dil konuşucularının bakış açısını öğrenmesi anlamı oluşturan sözdizim yapısının kavranmasıyla ilişkilidir. Türkçe sözdiziminde cümlenin devinimini, hareketini, eylemini gösteren esas öge sonda yer alırken Rusça’da genellikle yüklem öznenin hemen yanında cümle ortasında yer alır. Rusçadaki tamlayan ve tamlanan sıralamalarında ve edat sıralamalarında farklı sözdizim yapıları görülür. Bu durum Rusça öğreniminde Türk öğrencilerin zorlandıkları bir durum olabilmektedir. Hem Türkçe hem de Rusça’da şekil merkezli sözdiziminden çok anlam merkezli bir dizilim olduğu söylenebilir. Anlamı ön plana çıkaran bu yaklaşımın Rusça dil öğrenimine esneklik sağlamanın yanı sıra süreci zorlaştırdığı da söylenebilir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İkinci dil ediniminde sözdizim kapsamında ana dili etkisinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Gönüllülük esasına dayanan çalışmada anadili Türkçe olup Rusça öğrenen B1 düzeyindeki 25 öğrenci katılımcı olarak yer almıştır, katılımcılardan hazır verilmiş cümle ögeleriyle tümce oluşturmaları, boş bırakılmış cümle ögesini tespit etmeleri ve sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Sadece sözdizim yanlışlarının saptandığı çalışmada sözlük kullanımı serbest bırakılmıştır. Yapılan hataların sebepleri üzerinde durularak elde edilen sonuçlar bağlamında pedagojik bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Sözdizimi, dilbilgisi, hata analizi, anadil etkisi, derin yapı, yüzey yapı

ANALYSIS OF SYNTACTIC ERRORS IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Abstract

It is important to examine the tools that help to reveal the meanings in the deep structure and to include them in the educational process in order for language learners to comprehend the target language system structurally and to identify meaning-making coherences. Just as cultural phenomena and perspectives differ in every nation, there is no standard structure in syntactic structures that is valid for every language. Developing the language learner's “ability to think in that language” and learning the point of view of the speakers of the target language is related to the comprehension of the syntax structure that creates meaning. In Turkish syntax, the main element showing the motion, movement and action of the sentence is located at the end, whereas in Russian the predicate is usually located in the middle of the sentence right next to the subject. In Russian,

*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Ankara/TÜRKİYE E-mail: nurgul.ozdemir@hbv.edu.tr ORCID ID: 0000-0003-4597-8427

Gönderim tarihi: 27 Mayıs 2024

Kabul tarihi: 23 Ağustos 2024

different syntactic structures are seen in the ordering of the complement and the definite article and in the ordering of prepositions. This may be a difficult situation for Turkish students in Russian language learning. It can be said that both Turkish and Russian have a meaning-centered syntax rather than a form-centered syntax. It can be said that this approach, which emphasizes meaning, not only provides flexibility to Russian language learning but also makes the process more difficult. Qualitative research method was used in the study. It was aimed to measure the effect of mother tongue on syntax in second language acquisition. In the voluntary study, 25 B1 level students who are native speakers of Turkish and learners of Russian took part as participants. The participants were asked to form sentences with pre-prepared sentence elements, to identify the sentence element left blank and to answer the questions. In the study in which only syntax errors were detected, the use of a dictionary was left free. Pedagogical findings were reached in the context of the results obtained by focusing on the reasons for the errors made by the students.

Keywords: Syntax, grammar, error analysis, mother-tongue effect, deep structure, surface structure

GİRİŞ

Chomsky, üretici dil bilgisi (1957) yaklaşımı ile sınırlı sayıdaki sözcükler veya cümle öğeleri ile oluşturulabilecek sınırsız kombinasyonun mümkün olduğunu ifade eder. Bilişsel psikolog Steven Pinker'e göre de "dilbilim dil bilgisi ve sözdizimi kuralları, zihnimizin karmaşık bilgi işleme süreçlerini yansıtır." (Black, 2023, s.76) Bir dilde özne-yüklem-nesne yapısı ve sözdizimsel kurallar "düşüncelerimizi ifade etme biçimini belirleyen" (Black, 2023, s.34) dil mekanizmasıdır, duyu ve düşüncelerimizi nasıl organize edeceğimizi, sınıflandıracığımız ve kategorize edeceğimizi tayin eder. Rusça da sözdizimi (синтаксис) geleneksel bağlamda "cümle bilimi" olarak algılanır. Rus dilbilimcilere göre sözdizim geniş anlamda iletişim teorisi ve dilbilim mantığını kapsar, dar anlamda ise ses bilgisi (fonetik), biçimbirim (morfe), kelime bilgisi (leksika), dilbilgisi (grammatika) ve biçembilim (stilistik) gibi alanlarla etkileşim halinde yapı üzerinde durur. (Фоменко, Одинцова 2000, s.92) Dolayısıyla, düşüncelerimizi görünür kılan yapısal ve daha karmaşık soyut düzeylere ulaşmamızı sağlayan anlamsal olmak üzere sözdizimine iki yaklaşım mümkündür. Cümle oluşumunun biçimsel olduğu kadar içeriksel süreçleri barındıran çok katmanlı bir süreç olduğu, bu süreçte "ölü kelimelerin canlı konuşmaya dönüştüğü" (akt. Казарян, 2009, s.330) söylenebilir. Bir ifadenin içeriğinin anlamlı olması yapısının anlaşılır kurulmasına bağlı olduğundan hem anadilde hem de yabancı dil öğreniminde sözdizimin rolünü ön plana çıkarır.

Sözdizimi (İng. syntax; Alm. syntax, satzlehre; Fr. syntaxe; Ru. синтаксис), "dildeki sözcüklerin sıralanışını ele alan, özne, tümleç, yüklem arasındaki ilişkileri inceleyen dilbilgisi ve dilbilim dalı" (Hengirmen, 2009, ss.399-340) dır. Tümce yapısını araştıran sözdizim, "tümce yapısındaki altulamaların niteliğini, öbek yapısındaki sözcük ve birimlerin arasındaki ilişkiyi ve bunların sıralanması ile ilgili kuralları" (İmer, Kocaman, Özsoy, 2019, s.242) içerir. "Bir dilde düşünce ve duyguların tam olarak anlatılabilmesi için gramer kurallarına uygun olarak dizilen kelimelerin, kelime gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen bilim dalı" (Korkmaz, 2019, s.100) şeklinde

tanımlanmaktadır. "Tümcelere ilişkin olguların, tümce düzeyinde dilsel birimler arasında kurulan bağınların tümü" (Vardar, 2002, s.182) sözdizim kapsamındadır. Anlamın (semantik) oluşumunda önemli bir aracı unsur olan sözdizim (sentaks) yapısal düzeyi gösterir. Bir kültürden diğer kültüre anlam oluşumlarının farklılaşabildiği gibi bağdaşıklık unsurlarının yapısal döngüsü de değişebilmektedir. "Tekrarlayan biçimler" (Lee, 2021, s.151) olarak da bilinen kelimeler ve cümleler anlamlı bir bütün oluşturana değin metin içinde ilişkiler, bağlantılar ağı kurar. Gramer alanında en eski çalışmaları ele alan Yunanlı Dionysios Thraks'a göre kelime, "sözdizimine uygun olarak kurulmuş bir cümledeki en küçük birimdir"; cümle ise, "tekdüze kelimelerin eksiksiz bir anlama işaret edecek şekilde bir araya gelmesidir" (Thraks, 2017, s.33). Dionysios Gramer Sanatı (*Téchne Grammatiké*) adlı eserinde sözcükleri "isim, fiil, partisip, tanımlık, zamir, edat, zarf, bağ." (Thraks, 2017, s.33) gibi 8 farklı kategoride değerlendirir. Cümle ögeleri olarak işlev gören bu sözcükler her dilde mevcuttur, çalışmamızda ise sözdizim kapsamında incelenir. Bükümlü dil Rusçada kullanılan sözdizim ögeleri ile sondan eklemeli dil Türkçedeki tümce ögeleri; *özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci, dolaylı tümleç* kullanımları benzerlik gösterir.

Bir cümlenin temel ögesi olmasının ötesinde yüklem bir dilin mantığını gösterir. Yüklem tümcedeki konumu dilleri birbirinden ayıran temel belirleyicilerden biridir. Yüklem, Türkçe'de cümle sonunda yer alır. Türkçe sözdizimi "kelimelerin karşılıkları nesnelere ve hareketlerin zaman içindeki var oluş sıralarına uygun" olarak dizilmeleri esasına dayanır. (Gece, 2015, s.100) Tamamlayıcı ve yardımcı ögeler yüklemden önce konumlanır. Özne, nesne, tümleç ve yer tamlayıcısının sıralanışında esnek bir yapı söz konusudur. Vurgulanmak istenen öge yüklem hemen yanında yer alır. "Fiziki şartlara bağlı, mantıklı" (Gece, 2015, s.99) bir sıralanışa sahip olan Türkçe eylemden önce eylemin sebeplerini, şart ve koşullarını sonra ise eylemi dile getirir. Böylece, dil ediniminin olmazsa olmazı dile hakim olmanın gereklerinden biri olan hedef dilde düşünmeye başlamak, mantıksal sistemi çözmek dil yetisinin ediniminin önemli bir sağlayıcısı olur. Anadil konuşucularının düşünme ve varlığı kavrama biçimi, dünyaya bakış açısı yüzey dilbilgisi kurallarının kullanımında, sözdizimi bağlamında ortaya çıkar. Rusça sözdizim sıralamasında ise cümlenin en temel ögesi yüklem öznenin hemen sonra gelir, yüklem ile ifade edilen yargı ifadesi yüklemden sonra gelen diğer yardımcı cümle ögeleri ile anlamsal bakımdan tamamlanır. Kim+ne yaptı bilgisi zaman zaman yüklemdeki şahıs ekinden anlaşılabilir, çoğu zaman özne+yüklem yan yana kullanılır, böylece bu ifadenin cümlenin omurgasını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Rusçanın esnek sözdizim yapısına sahip olmasından dolayı standart bir yapıdan bahsedemsek de diğer tamamlayıcı bilgilerin genellikle cümlenin omurgası dediğimiz özne+yüklem ifadesinden sonra sıralandığına tanık oluruz.

Hemen hemen her dilde bir özne bir yüklemden oluşan basit cümle yapısı mevcuttur, fakat yerleri değişiklik gösterebilir. Türkçe ve Rusçada cümle ögelerinin horizontal zaman çizgisinde var oluşuna bağlı olarak önce eylemi yapan kişi "özne" sonra eylem "yüklem" sıralaması kullanılır. Aynı sıralama isim tamlaması, edat grubu, unvan grubu, mastar grubu gibi kelime gruplarında da gözlemlenir, kelime grubunu içeren ögelerin zaman içindeki var oluş sırasına göre dizilmeleri esas alınır. Örn.: Rusçada "Он друг Аиши." (O Ayşe'nin arkadaşıdır) derken özne ve yüklem sıralaması benzerlik gösterirken yüklem sayılan isim tamlamasında Rusçada önce tamlanan sonra ise tamlayan

(-in eki) gelir, Türkçede bu durum tam tersidir. Ayşe Rusçada tamlama sonunda yer alırken Türkçe’de ilk sıradadır, tamlayan yani yardımcı unsur ardından ise tamlanan yani asıl unsur sıralanırken, Rusçada tamlanan(asıl unsur)+ tamlayan (yardımcı unsur) şeklindedir. Öyleyse, Türkçe dil mantığında Ayşe zaman çizgisinde önce ortaya çıkararak arkadaşının kim olduğunu belirler yani zaman sırası mantığına göre bakıldığında Türkçede parçadan bütüne (kimin+neyi) bakış açısı hakimken, Rusça dil mantığında arkadaş kavramı kavram olarak baskın ve kime ait olduğu zaman içinde belirlenir, bütünden parçaya (ne+kimin) bakış açısı olduğu söylenebilir. Edat kullanımlarında da bu tür bir farklılık görmek mümkündür, Örn.: Türkçede “senin için” edat grubunda oluş sırası takip edilir, hali hazırda var olan bir isimden sonra gelen bir edat görüyoruz. Rusça kullanımında ise “для тебя” grubunun kelime sıralaması önce edat sonra kelime yani “için senin” şeklindedir. Rusçada var oluş sırasının göz önünde tutulmadığını genelden özele, bütünden parçaya bir yapılaşma olduğunu söylemek mümkün olur. Dolayısıyla, isim tamlamaları, edat grupları gibi kelime gruplarında ilk unsurlar evren, oluş, yaşayış, zaman-mekan ve kavram bakımından zaten genel bir kabul ve varoluş durumundadır, ikinci unsurlar bu kabul görmüş varoluşu kendisi için özelleştirmiştir. Türkçede her durum ve olay özelinde eylemci kendi eyleminin oluşturucusu görevi görür.

Sözdiziminin yapılaşmasında kültürel bakış açısının rolü önem kazanır. Pinker’in de dediği gibi Rusçada “bir nesnenin hareketinin sürekliliğini veya tamamlanmışlığını belirtmek için farklı fiil formları kullanılır. Bu, Rusça konuşanların, olayları ve durumları kavrama ve anlama şekillerini etkiler.” (Black, 2023, s.90) Benzer şekilde sözdizimindeki sıralanış biçimini kavramak algulama ve hedef dilde düşünme yetisininin oluşumuna yardımcı olur. Türkçe sözdiziminde cümlenin devinimini, hareketini, eylemini gösteren esas ögesi sonda yer alırken Rusçada genellikle yüklem öznenin hemen yanında cümle ortasında yer alır. Bu durum Rusça öğreniminde Türk öğrencilerin zorlandıkları bir durum olabilmektedir. Dilimizde diğer tamamlayıcı kelime ve kelime grupları sonda yer alan eyleme göre şekillenir, bu tür öğelerin cümle içindeki durumları sabit olmamakla birlikte cümlede vurgulanmak istenen öge yüklemeye yakın konumlanır. Hem Türkçe hem de Rusça’da şekil merkezli sözdiziminden çok anlam merkezli bir dizilim olduğu görülür, bu bakımdan her iki dildeki bu benzerlik dil edinimine olumlu bir katkı sağlar.

Çalışma, anadili Türkçe olup Rusça öğrenen B1 düzeyindeki 25 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. 15’er sorudan oluşan üç aşamalı test uygulanmıştır, üç bölümde toplam 45 cümle verilmiş olup 25 öğrenci katıldığı düşünüldüğünde 1125 cümle analizi yapılmıştır. Anadili Türkçe olan öğrencilerin Rusça ediniminde yaptıkları hataları saptamak için öğrencilerden hazır verilmiş cümle öğelerinden tümce oluşturmaları; boşlukları gerekli cümle ögesi ile doldurmaları ve soruların cevapları açık uçlu cevaplarla yanıtlamaları istenmiştir. Sözdizimi hatalarını saptamak için basit cümle, birleşik cümle, sıralı cümle, olumlu, olumsuz ve soru cümleleri gibi çeşitli cümle yapılarından örnekler seçilmiştir. Örnek cümleler, edebiyat eserlerinden, seviyeye uygun ders kitaplarından ve alıştırma örneklerinden alınmıştır. Not kaygısı olmaksızın ve sözlük kullanımının serbest olduğu bu uygulamada sözdizim kapsamında dil yetisinin kullanımının ölçülmesi hedeflenmiştir. Çalışmada sadece yapılan sözdizim yanlışları ele alınmıştır. Öğrencilerin yaptığı

hataların sebepleri üzerinde durularak elde edilen sonuçlar bağlamında pedagojik bulgulara ulaşılmıştır.Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular

Çalışmada ilk olarak kendilerine verilen bilgilere göre hazır verilmiş cümle öğelerinden tümceleri yeniden yazmaları istenmiştir. Genellikle zarf ve edat gruplarına, tamlama sıralanışına, bağlaç kullanımlarında temel cümle, yan cümle ayırımına ilişkin hem yapısal hem anlamsal hatalar gözlemlenmiştir (Tablo1).

Hazır Verilmiş Cümle Öğelerinden Tümce Oluşturma

Tablo №1

Öğrenci Cevapları	Doğru	Yanlış	n	%
Soru 1	20	5	25	%80
Soru 2	18	7	25	%72
Soru 3	13	12	25	%52
Soru 4	19	6	25	%76
Soru 5	20	5	25	%80
Soru 6	22	3	25	%88
Soru 7	19	6	25	%76
Soru 8	18	7	25	%72
Soru 9	23	2	25	%92
Soru 10	4	21	25	%16
Soru 11	24	1	25	%96
Soru 12	23	2	25	%92
Soru 13	12	13	25	%48
Soru 14	6	19	25	%24
Soru 15	22	3	25	%88

Soru 1: по / мы/лесу/ ходили/ до тех пор пока / не / устали. - Мы ходили по лесу до тех пор пока не устали – Yorulana kadar ormanda yürüdük.

Öğrenci yanıtları: ^[1]_{SEP}

Ö6, Ö17: Ormanda yürüdüğümüz sürece yorulmadık. - Мы не устали до тех пор пока ходили по лесу.

Ö16: Yorulana kadar ormanda yürümedik. - Мы не ходили по лесу до тех пор пока устали.

Ö2: Ormanda yürümediğimiz sürece yorulduk.-Мы устали до тех пор пока не ходили по лесу.

Ö20: Yorulmadık, yürüdük ormana kadar. - Мы не устали ходили до тех пор пока по лесу.

Soruda *е* kadar anlamına gelen *до тех пор пока не* bağlaç kalıbı bilerek “не” olumsuzluk ifadesinden ayrı gösterilmiş olup öğrencinin bu bağlacı tanınması istenmiştir. Yapılan hatalara bakıldığında *до тех пор пока не* bağlacının *до тех пор пока* bağlacı ile karıştırıldığından hatalı (bkz.:Ö6, Ö7, Ö16, Ö20) kullanıldığını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra anlamsal uyumsuzluk olduğu gözlemlenir, asıl cümle ve yan cümledeki olması gereken anlamlar karışmıştır, bağlaca uygun anlamsal sıralama yapılamadığı görülür (bkz.: Ö16, Ö2, Ö20). Bir hatalı cevapta ise hem bağlaç yapısı tanınmamakta hem de iki fiil geçmiş zaman ikinci çoğul şahıs eki ile çekimlenerek yan yana dilbilgisi kurallarına uygun olmayan şekilde sıralanmıştır (bkz.: Ö20). Bir örnekte asıl cümle+bağlaçlı cümle şeklinde olan sıralama bağlaçlı cümle+ asıl cümle şeklinde bağlaç kullanımı başa taşınarak kullanılmıştır, ancak anlamsal, sözdizimsel ve cümle öğelerinin eşleşmeleri bakımından hata yoktur, Ö21: *До тех пор пока не устали мы ходили по лесу - Yorulana kadar ormanda yürüdük.*

Soru 2: незаметно/ ночь / долгая/ зимняя /прошла. – Долгая зимняя ночь незаметно прошла - Uzun kış gecesi fark edilmeden geçti.

Öğrenci yanıtları:

Ö17: зимняя незаметно ночь долгая прошла – kış farkedilmeden gecesi uzun geçti.

Ö21: зимняя прошла незаметно долгая ночь – kış geçti farkedilmeden uzun gecesi.

Ö1: долгая зимняя прошла незаметно ночь – uzun kış geçti farkedilmeden gecesi.

Ö15: прошла долгая зимняя незаметно ночь – geçti uzun kış farkedilmeden gecesi.

Ö11: ночь долгая зимняя незаметно прошла - gecesi uzun kış farkedilmeden geçti.

Ö18: незаметно зимняя ночь прошла долгая – farkedilmeden kış gecesi geçti uzun.

Özne, *геце (ночь)* zincirleme sıfat tamlamasının tamlananı durumundadır, Rusçada sıfatlar ismin cinsiyetine göre ek almasına rağmen (*долгая зимняя ночь*) verilen hatalı cevaplarda işaretlerin doğru okunmadığını ve sıfat tamlamasının oluşturulmadığını görürüz. Doğru cevaplarda ise *fark edilmeden (незаметно)* durum zarfının cümle sonunda, cümle başında ve ortasında yüklemden hemen önce yer aldığı gözlemlenir, *незаметно прошла долгая зимняя ночь; долгая зимняя ночь незаметно прошла; долгая зимняя ночь прошла незаметно* bu durum vurgulama ve tonlama ile ilgilidir.

Soru 5: *знать/ как/ я / вы / желаю/ объясните? / это/ -я желаю знать, как вы это объясните?*
– *Bunu nasıl açıklayacağınızı bilmek istiyorum.*

Öğrenci yanıtları:

Ö14: *Nasıl bilmek istiyorum bunu açıklarmısınız. - Как я желаю знать вы объясните это.*

Ö7: *Bunu açıklarsınız nasıl bilmek istiyorum. - Вы объясните это как я желаю знать.*

Ö21: *Siz bilmek bunu nasıl ben ... - Вы знать это как я ...*

Ö18: *Bunu nasıl bilmek ... açıklar mısınız? - как это знать ... вы объясните?*

Verilen hatalı cevaplarda soru zarfı *nasıl* (как?) soru işaretinin de verili kelimeler arasında olmasına rağmen işlevi dışında kullanıldığı tespit edilmiştir. *Nasıl da bilmeyi isterim...* gibi bir kullanımda belirteç görevi görür (bkz.: Ö14, Ö7). Bunun yanı sıra cümlelerin bir kısmı tamamlanarak diğer yarısı yarım bırakılmıştır (Ö21, Ö18) kalıpsal düşünüldüğü söylenebilir. Diyalog ve konuşma formunda oluşturulmuş bir soru cümlesinde nispeten cümle yapıları ve cümle öğelerinin sıralanışları esneklerdir. Bu soruya verilen cevaplarda da *bu, bunu(это)* belirtecinin sıklıkla yer değiştirdiğini görürüz:

Bunu bilmek istiyorum nasıl açıklarsınız? - я желаю знать **ЭТО** как вы объясните?

(Vurgulu) *Bunu* bilmek istiyorum nasıl açıklarsınız? - я желаю **ЭТО** знать как вы объясните?

Bunu nasıl açıklayacağınızı bilmek istiyorum. - я желаю знать как вы объясните **ЭТО**?

(Az Vurgulu) *Bunu* nasıl açıklayacağınızı bilmek istiyorum. - я желаю знать как **ЭТО** вы объясните?

(Vurgulu) *Bunu* nasıl açıklayacağınızı bilmek istiyorum. - я желаю знать как вы **ЭТО** объясните?

Fiilin yanında yer alan öğelerin vurgulandığını söylemek mümkündür. Konuşma dilinde, diyaloglarda cümle içinde hareket edebilen öğelerin olması dil öğrenimini esneklettiği gibi karmaşıklaştırabilir. Cümle öğelerinin yerinin fonetik, entonasyon ve vurgu bakımından hangi durumlarda yer değiştirebildiğinin bilinmesi önem kazanır. Nitekim Rusçada soru zamiri olmaksızın entonasyonla da soru cümlesi oluşturulabilmektedir.

Soru 7:в/ Вера/ увидела/ войдя/ комнату/ сразу/ Бориса - Войдя в комнату Вера сразу увидела Бориса. –*Vera odaya girince aniden Borisi gördü.*

Öğrenci yanıtları:

Ö6: *Odaya girince Borisi Vera gördü aniden - Войдя в комнату Бориса Вера увидела сразу.*

Ö10: *Vera aniden gördü girince borisi odaya. - Вера сразу увидела войдя Бориса в комнату.*

Ö15: *Vera aniden Borisi gördü odaya girince - Вера сразу увидела Бориса в комнату войдя.*

Ö19: *Vera Borisi gördü girince aniden odaya. - Вера увидела Бориса в войдя сразу комнату.*

Görmek (увидеть) geçişli fiili Rusçada neyi/kimi? sorusunu gerektirir, bundan dolayı fiilin sonuna belirtili/belirtisiz nesne ister. Hatalı cevaplarda –i halindeki Borisi (*Бориса*) ifadesi fiilin yanında değildir, fiili ve ismin halleri konularındaki eksiklik nesne kullanımında hataya neden olduğu düşünülebilir (bkz.: Ö6, Ö10). Doğru olması için ...*увидела Бориса...* (*Borisi gördüm*) şeklinde nesne fiilden sonra konumlanmalıdır. Zarf-fiil *girince* (*войдя*) zaman ifadesidir, etki-tepki belirtir bağımsız bir cümle ögesi değildir, cümlelerin sonunda yer alması hatalı kullanımdır (bkz.: Ö15). Verilen cevaplarda – *a* yönelme edatının (*в*) başka cümle öğelerini araya alarak *oda* (*комната*) kelimesinden mesafeli yazılmış olması edat kullanımındaki dilbilgisel eksikliğe dikkat çeker (bkz.: Ö19).

Verilen doğru cevaplarda farklı dizilimden kaynaklanan anlamsal farklılıklar olduğu görülmektedir, *hemen, aniden* (*сразу*) anlamı ile zarf-fiil (деепричастие) *girince* (*войдя*) ifadesi anlam belirleyici durumdadır. Zarf fiil cümle başında kullanıldığında ve *hemen* zarfının fiili betimlediği durumda *Vera odaya girdiğinde hemen Boris'i gördü* (*Войдя в комнату Вера сразу увидела*

Бориса) anlamı oluşurken; *hemen* zarfı ve *girince* zarf fiili yan yana kullanıldığında *Vera odaya girer girmez Boris'i gördü* (*Вера увидела Бориса сразу войдя в комнату*) *hemen* zarfı *girince/girdiğinde* zarf fiilinin pekiştiricisi olması sebebi ile anlam değişir. Verilen cevaplarda *aniden* (*сразу*) zarfının cümle başında, (Bkz.: Ö5: *Aniden girince odaya Vera Boris'i gördü.*- *Сразу войдя в комнату Вера увидела Бориса.*) ve cümle ortasında (Bkz.: Ö2, Ö23, Ö22, Ö18, Ö11, Ö1, Ö17: *Vera odaya girer girmez Boris'i gördü* - *Вера увидела Бориса сразу войдя в комнату*) zarf fiille ya da (Bkz.:Ö3, Ö12, Ö4, Ö13, Ö14, Ö7, Ö24, Ö16, Ö24, Ö8, Ö9: *Vera odaya girince hemen Boris'i gördü*- *Вера войдя в комнату сразу увидела Бориса*) fiille eşleştiği görülür.

Bunun yanı sıra bağlaç kullanımında *что* bağlacı ile *дело в том* yapısının ayrı verildiği soruda bağlaç kalıbının ve bağlacın tanınmamasından kaynaklanan hatalar görülmektedir. Bu dilbilgisel eksikliğin cümle diziminde hataya sebep olduğu söylenebilir.

Soru 10: *дело в том/ подкове / каждой/ мы/ что/ написали/ её/ мастера/ имя/ на/ который/ делал- дело в том, что мы написали на каждой подкове имя мастера который её делал -mesele şu ki biz her at nalına onu yapan ustasının adını yazdık.*

Öğrenci yanıtları:

Ö7: *Biz yaptığı her at nalına onun ustasının adını yazdık mesele şu ki - мы написали её мастера имя на каждой подкове который делал дело в том*

Ö11: *Biz ustaya yazdık o at nalı ile ilgili her şeyin onun adı ... - мы написали мастера что каждой дело в том подкове её имя на который делал*

Bağlacın (*что*) bağlamda olmadığı ve bağlaç yapısının bir parçası olan *дело в том* yapısının ise cümle sonunda yer aldığı görülür. Cümle sonundaki konumlandığı *уартак-делать* anlamına gelen fiille eşleştirilerek *делал дело в том* *iş yapмак* gibi bir anlam elde edilmek istenmiştir. Dolayısıyla bağlaç ve bağlaç yapısı (*дело в том, что*) cümle içindeki işlevine uygun konumlanmamıştır. Diğer bir hatalı cevapta ise, *дело в том* yapısı *her* anlamına gelen *каждой* ile eşleşmiştir, böylece *her iş - каждой дело в том* anlamına ulaşmak istenmiştir, ancak yapısal bakımdan bağlaç yapısının oluşmama hatasının yanı sıra yapılmak istenen sıfat tamlamasındaki eşleşmede (*каждой дело, - doğrusu каждое дело*) ek yanlışlığı da öğrencinin gözünden kaçmıştır.

Çalışmada sadece yapılan sözdizim hataları gözlemleneceğinden edat isim sıralaması hazır verilmiştir. Edat kullanımının cümle içindeki yeri yapılan vurgu ve tonlamaya göre de değişiklik gösterebilmektedir,

Soru 12: *об этом /я/ поговорить / пошел/ с дядей-я пошел поговорить об этом с дядей –Вен бу konuda атсамла конуштама гиттим.*

Öğrenci yanıtları:

Ö20: *Бу konuda конуштама гиттим атсамла - об этом поговорить я пошел с дядей.*

Cümlede *об этом* (*бу konuda*) ve *с дядей* (*атсамла*) olmak üzere iki adet edat grubu yer alır, verilen hatalı cevapta *об этом поговорить* (*бу konuda конуштама*) ve *я пошел с дядей* (*атсамла гиттим*) gibi edat gruplarıyla oluşturulabilecek basit anlamlı yapıların oluşturulduğunu ve tümce düzeyinde sadece yan yana getirildiğini görürüz. Basit cümle olmasından da kaynaklı olarak tümce düzeyindeki anlamın oluşmasına rağmen hem yapısal hem de anlamsal bütünlüğü sağlamadığı söylenebilir.

Soru 13: очень/мест/ мало/ парковки/машин/для – очень мало мест для парковки машин
- Araba park etmek için yer çok az.

Öğrenci yanıtları:

Ö20: Az park yeri çok araba için - Мало мест парковки для очень машин.

Ö23: çok park yeri az araba için - Очень парковки мест для мало машин.

Ö3: Araba için çok az yer park yerinde -Для машин очень мало мест на парковке

Ö8: Park yeri çok az araba için - Мест парковки очень мало для машин

Ö19: park etmek için araba çok az yer - Машин для парковки очень мало мест

Ö7: yer çok az araba için park yeri - Мест очень мало парковки для машин

Verilen yanıtlarda için edatından (для) sonra gelmesi gereken isim tamlamasının eksik kurulması anlamsal ve yapısal hatalara sebep olmuştur. Rusçadaki için edatı isimlerle kullanılır, için (для) edatından sonra çok (очень), az (мало) gibi zarfların kullanılması (Ö20, Ö23) ve nicelik bildiren çok (очень) zarfının isimlerle eşleşmesi (bkz.: Ö20, Ö23) bu soruda yapılan yapısal hatalardan biridir. Hazır ve doğru cümle öğelerinin verilmesine rağmen verilen kelimenin (на парковке) başka formda ve başka edatla kullanıldığı görülür (bkz.:Ö3). Bunun yanı sıra anlamsal ve yapısal bakımdan bir bütün oluşturmayan yapılar görülür (bkz.: Ö8, Ö19, Ö7).

Çalışmamızın diğer aşamasında ikinci olarak öğrencilerden kendilerine verilen paragraftaki boşlukları uygun olan özne, nesne, yüklem, bağlaç, edat gibi cümle öğeleri ile doldurmaları istenmiştir. Uygun öge ile boşluk doldurma çalışmasında verilen cevaplar incelendiğinde özne, nesne, zarf gibi öğelerin belirlenebildiği yüklem ve bağlaç eksikliklerinde daha sık hatalarla karşılaşıldığı söylenebilir.(Tablo 2).

Boşlukları Gerekli Cümle Ögesi ile Doldurma

Tablo №2

Öğrenci Cevapları	Doğru	Yanlış	N	%
Soru 1	13	17	25	%52
Soru 2	21	4	25	%84
Soru 3	4	21	25	%16
Soru 4	8	17	25	%32
Soru 5	15	10	25	%60
Soru 6	21	4	25	%84
Soru 7	15	10	25	%60
Soru 8	13	17	25	%52
Soru 9	20	5	25	%80

Soru 10	9	16	25	%36
Soru 11	13	12	25	%52
Soru 12	19	6	25	%76
Soru 13	15	10	25	%60
Soru 14	10	15	25	%40
Soru 15	19	6	25	%76

Soru 1. ...Он /она /я...врач. –О доктордур.

Öğrenci yanıtları:

Ö1, Ö2: *Diş doktoru -зубной врач.*

Ö3 :*Çalışkan doktor - трудолюбивый врач*

Ö4:*Eğitilmiş, nitelikli doktor - квалифицированный врач.*

Ö5, Ö8: *Göz doktoru - глазной врач.*

Ö6, Ö7: *Yetenekli doktor - талантливый врач*

İlk soruda 25 öğrenciden 13'ü bu ifadeyi cümle olarak algılamış ve eksik olan ögenin özne olduğunu belirleyerek 'o' (он) ve 'ben' (я) şeklinde şahıs zamiri ile doğru cevaplamıştır. Yanıtlanan hatalı cevaplarda bu yapı sıfat tamlaması olarak değerlendirilmiş olup boşluk *çalışkan, nitelikli, eğitilmiş, yetenekli, göz, diş doktoru* olarak cevaplanmıştır.

Soru 2. *Все в ...порядке... . Herşey ...yolun.. da.*

Cevaplara bakıldığında eksik olan boşluğa Rusçada yer alan “herşey yolunda” (Ö15, Ö10, Ö5, Ö8, Ö24, Ö20, Ö18, Ö22, Ö6, Ö9, Ö1, Ö2, Ö12, Ö19 *все в порядке*) kalıbının kalıp ifadedeki eksik ögesi yerleştirilir. Bunun yanı sıra yapının kalıp ifade olarak değerlendirilmediği cevaplarda parkta (Ö13, Ö11, Ö14, *в парке*), çantada (Ö16, *в сумке*), kalbinde (Ö21, *в его сердце*), aynı yerde (Ö3, *в одном месте*), kulaklıkta (Ö4, *в наушниках*) gibi “de hali” kullanımları ile hem anlamsal hem de yapısal bakımdan doğru şekilde cevaplandığı görülür. Edatın doğru yorumlanıp –de halindeki bir kelime ile tamamlandığı söylenebilir.

Soru 3:*Одна ...держала... банку румян, другая коробку со шпильками, третья высокий чепец с лентами огненного цвета. - Biri bir kavanoz allık, diğeri bir kutu saç tokası, üçüncüsü ise ateş renginde kurdeleli uzun bir şapka tutuyordu.*

Öğrenci yanıtları

Ö7: *Biri bir kavanoz allık, diğeri bir kutu saç tokası, üçüncüsü ise ateş renginde kurdeleli uzun bir şapka ...güzel... . - Одна ...красивая... банку румян, другая коробку со шпильками, третья высокий чепец с лентами огненного цвета.*

Ö6, Ö9, Ö10: *Biri bir kavanoz allık, diğeri bir kutu saç tokası, üçüncüsü ise ateş renginde kurdeleli uzun bir şapka ...boş... [L] [SEP] - Одна ...пустую... банку румян, другая коробку со шпильками, третья высокий чепец с лентами огненного цвета.*

Hatalı cevaplarda yüklem eksikliği tespit edilememiştir, bunun yerine kavanozu betimleyen *boş ve güzel* gibi betimlemelerin kullanıldığı görülür. Cümlelerin tamamına bakılmaksızın boşluğun sağında ve solundaki kelimelere uyumlu ifade seçildiği dikkat çeker. Diğer cümlelerde ise *aldı* (*купила*), *getirdi* (*принесла*) gibi fiillerle tamamlandığı görülür, yapısal bakımdan fiil eksikliğinin belirlendiği ve anlamsal bakımdan belirlenen fiillerin uyumlu olduğu söylenebilir.

Soru 4: Выразительное лицо его в самом деле ...изображало... страдание. - Etkileyici yüzü aslında acıyı *tasvir ediyordu*.

Öğrenci yanıtları

Ö11: Etkileyici yüzü aslında ...*mükemmel*.. acıyı ..... . Выразительное лицо его в самом деле ...*отличное*... страдание.

Ö12: Etkileyici yüzü aslında acıyı ...*gibi*... . Выразительное лицо его в самом деле ...*как*... страдание.

Yüklem eksikliğinde boşluğun hemen yanındaki kelimeye uygun olan ifadelerin yerleştirildiği, bütüncül bakılmadığı anlaşılmaktadır. Verilen cevaplarda *tasvir etmek* (*изображало*) şeklindeki cevaplar doğru olup, *ifade etmek* (*выражало*), *var olmak* (*есть*), *görünmek* (*выглядит*) gibi yüklemle yapılan eşleştirmelerde yapısal bakımdan doğru anlamsal bakımdan bu eşleşmelerin cümleyi tamamlamadığı söylenebilir.

Soru 5: Она ...много... говорила и вопросы у нее были отрывисты. - Çok konuşuyordu ve soruları kesik kesikti.

Öğrenci yanıtlarında zarf eksikliğinin başarılı şekilde farkedildiği boşluğun *uzun* (*долго*), *hızlı* (*быстро*), *aniden* (*вдруг*), *birden* (*внезапно*), *sessiz* (*тихо*), *yüksek sesle* (*громко*), *çok* (*много*) gibi zarfların yerleştirildiği görülür. Yapısal ve anlamsal bakımdan doğru olduğu söylenebilir.

Soru 6: Сидеть ...одному... в комнате – скучно. - Odada *tek başına* oturmak sıkıcıdır.

Ö19, Ö8, Ö16: Odada tek oturmak sıkıcıdır. - Сидеть ...*один*... в комнате –скучно.

Ö12: Odada tek oturmak sıkıcıdır. - Сидеть ...*одна*... в комнате –скучно.

Ö1, Ö2: Odada tek oturmak sıkıcıdır. - Сидеть ...*одно*... в комнате –скучно.

Verilen cevaplarda tek, tek başına, yalnız anlamına gelebilecek ifadelerin kullanıldığı görülür. Öğrenci yanıtlarında masada (*на стуле*), *sakin* (*спокойно*), *yalnız* (*одиноко*); *uzun* (*долго*), *sade* (*просто*), *saatlerce* (*часами*), *işsiz* (*без дела*), *sessiz* (*тишино*), *her zaman* (*всегда*) gibi zarf eksikliği fark edilmiştir. Zarf eksikliğinde öğrencilerin zorlanmadığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra boşluğa tek başına, tek anlamındaki ifadenin yalın hali dışı, eril, orta cins haliyle çekimsiz şekilde *один* (Ö19, Ö8, Ö16); *одна* (Ö12); *одно* (Ö1, Ö2) kullanıldığı görülür. Boşluğa kullanılan fiil dikkate alındığında yalın haldeki *один* sözcüğünün –e hali ile eril sıfat –e hali çekimi *одному* ya da dışı sıfat –e hali çekimi *одной* şeklinde olmalıdır.

Soru 7: Кто боится, пусть останется ...дома... . - Korkan *evde* kalsın.

Öğrenci yanıtlarında *yerinde* (Ö9, *на месте*), *burada* (Ö6, Ö10, *здесь*), *kenarda* (Ö3, *в стороне*), *orada* (Ö12, *там*), *burada* (Ö13, *тут*), *benimle* (Ö21, *со мной*) gibi cevapların anlamsal ve yapısal bakımdan doğru sayılabileceği söylenebilir. *Erken* (Ö11, *рано*), *gökyüzünde* (Ö15, *на небо*), *zor durumda* (Ö7, Ö2 *трудным*), *zor* (Ö1, *трудно*) gibi ifadelerin ise cümle yapısına ve anlamına uygun kullanılmadığı görülür.

Soru 9: ...Она... играла очень хорошо. - O çok iyi oynadı.

Öğrenci yanıtlarında eksik ögenin özne olduğu kolaylıkla farkedilmiş olup neredeyse hiç yanlış cevap yoktur. Cevaplarda, О (Она); *ben* (я); *Катерина, kız (девушка), Лина, kız çosığı (девочка), oyuncu (игрок), aktör (актриса)* gibi gerek şahıs zamirleriyle gerek özel isimlerle özne ögesi ifade edilmiştir.

Soru 10: День был жаркий, светлый, лучезарный, ...несмотря на... перепадавшие дожди. - Aralıklarla yağan yağmurlara rağmen gün sıcak, parlak ve ıslıl ıslıldı.

Öğrenci yanıtları

Ö11: Aralıklarla yağan yağmurlara ...gece... gün sıcak, parlak ve ıslıl ıslıldı. - День был жаркий, светлый, лучезарный, ...ночь... перепадавшие дожди.

Ö14: Aralıklarla yağan yağmurlara ...iyi... gün sıcak, parlak ve ıslıl ıslıldı. - День был жаркий, светлый, лучезарный, ...хороший... перепадавшие дожди.

Bağlaç ekşiğinin olduğu belirlenen cevaplarda bağlaçların çeşitlendiğini görürüz. Yapılan cevap analizleri sonucunda *ve* (и), *sadece* (только), *bazen* (иногда), *sadece* (лишь), *sadece bazen* (лишь иногда), *sonra* (затем), *ата sonra* (но потом), *buna rağmen* (несмотря на), *раğмен* (хотя), *ата* (но) gibi bağlaçlar kullanılır. Bağlaç ekşiğinin anlaşılmadığı cevaplardan birinde rastgele mantık kullanılarak gün (день) kelimesinin zıt anlamlısı gece (ночь) kullanılır (bkz.: Ö11); diğesinde ise aynı rastgele mantıkla boşluktan önce sıralanan sıfatlar devam ettirilerek iyi (хороший) sıfatı ifade edilir (bkz.: Ö14).

Çalışmamızda son olarak “sorulara cevap verme” kategorisi ele alınmıştır. Bu kategoride yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireylerden sorulan sorulara cevap yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin sorulara cevap verme türüne ilişkin yaptıkları hataların genellikle isim hal ekleri, zaman ekleri ve olumsuzluk ekinin yanlış kullanımından kaynaklandığı görülmüştür (Tablo 3).

Sorulara Cevap Verme

Tablo№3

Öğrenci Cevapları	Doğru	Yanlış	n	%
Soru 1	22	3	25	%88
Soru 2	23	2	25	%92
Soru 3	23	2	25	%92
Soru 4	16	9	25	%64
Soru 5	23	2	25	%92
Soru 6	22	3	25	%88

Soru 7	19	6	25	%76
Soru 8	22	3	25	%88
Soru 9	12	13	25	%48
Soru 10	23	2	25	%92
Soru 11	20	5	25	%80
Soru 12	12	13	25	%48
Soru 13	21	4	25	%84
Soru 14	14	11	25	%56
Soru 15	16	9	25	%64

Soru 9: Какой твой любимый цветок? - En sevdiğiniz çiçek nedir?

Öğrenci yanıtları

Ö16: Kaktüsler - кактусы.

Ö4: Şakayıklar - Пионы.

Ö8: Bu güldür. - Это роза.

Ö15, Ö19: En sevdiğim çiçek laledir. - мой любимый цветок тюлпан.

Ö5: Orkide en sevdiğim çiçek. - Орхидея мой любимый цветок.

Ö20: En sevdiğim yeşil çiçek. - мой любимый цветок зелёный.

Ö14: Lale benim en sevdiğim çiçek. - тюлпан мой любимый цветок.

Ö13: En sevdiğim çiçek bu karanfil. - мой любимый цветок это гвоздика.

Ö1: Kasımpatı, çünkü doğarken benim çiçek. - Хризантема, потому что мой цветок при рождении.

İncelenen cevaplarda cümle kurulmaksızın tek kelime ile cevaplar verilmiştir (bkz.: Ö16, Ö4). Bu nedir? sorusuna cevap niteliğinde yapısal olarak ifade doğru olsa da sorulan bu soruya uygun olmayan cevap olarak değerlendirilebilir (bkz.:Ö8). Türkçede olmayan bir yapı olarak cümle içinde tire (-) olmak, görünmek anlamına gelen yüklemi (являются) simgeler ve –dır, –dir anlamı verir. Bu bakımdan tire kullanılmaksızın verilen cevaplarda –dır, –dir anlamı eksik kaldığı ifade edilebilir (bkz.: Ö15, Ö19, Ö5, Ö20, Ö14), yine bu bağlamda yüklem yerine tabir edilen tirenin (-) olmaması hem de *bu* (это) belirtecinin (bkz.:Ö13), aynı şekilde *çünkü* (потому что) bağlacının fazladan kullanımı ve tirenin (-) eksikliği (bkz.:Ö1) cümle yapısını ve anlamını işlevsiz hale getirir.

Sorulan sorulara serbest biçimde, sınırlama olmaksızın cevaplamaları istenmiştir. Verilen cevaplarda yarım bırakılmış cümleler görülür, *Halk kütüphanesinin nerede olduğunu tarif edebilir misiniz? (Можете ли Вы описать, где находится публичная библиотека?)*Ö17: *Muhtemelen bunu size tarif edemet, çünkü... (Вероятно, я не могу вам это описать, потому...); ya da Bahçeli bir evde*

yaşamak ister miydiniz? (Хотели бы вы жить в особняке с садом?)Ö21: Elbette! Çok İsterim... (конечно! Я очень хотела ...).

Aynı zamanda yapıların eksik ifade edilmesi dikkat çeker, Örn.: *beğenmek, hoşuna gitmek, tercih etmek* gibi anlama gelen fiil (*нравиться*) -e hali (дат. пад.) ile kullanılır, ancak verilen cevapta *bana (мне)* eksiltili anlatılmıştır. *Yağmurda yürütmeyi sever misin? (Вам нравится гулять под дождем?)Ö8:Hoşuna gitmiyor, saçlarım ıslanabiliyor. (не нравится, мои волосы могут намочать); veya En sevdiğiniz ulaşım aracı hangisidir? (Какой вид транспорта вам больше всего нравится?)Ö1: Herşeyden çok metroyu beğeniyorum. (Я больше всего нравится метро) ifadesinde *bana (мне)* ifadesi yerine *ben (я)*kullanılarak hatalı ifade olmuştur.*

Bazı sorulara ise kısa kelime şeklinde ifadelerle cevaplar verilmiştir, *En sevdiğiniz ulaşım aracı hangisidir? (Какой вид транспорта вам больше всего нравится?) Ö12: Tren, metro. (поезд, метро); Ne sıklıkla misafiriğe gidersiniz? (Как часто вы ходите в гости?) Ö18: Hiçbir zaman. (Никогда); Kitap alırken neye dikkat edersiniz? (На что вы обращаете внимание при покупке книги?)Ö13: kitabın konusu ve yayınevi (тема книги и издательство). Dolayısıyla yarım bırakılmış eksiltili anlatım, kelimelek kısa cevaplar tümce öğelerinin sıralanışını gözlemlemek bakımından materyal vermez. Ancak kısa cevapların, eksiltili anlatıların dil öğreniminde rolü yadsınamaz. Hangi öğelerin eksiltili, hangi öğelerin söylenemediği ve yarım kaldığını görmek bakımından etkili olacağı düşünülebilir.*

SONUÇ

Sözdizimi hatalarını saptamak için basit cümle, birleşik cümle, sıralı cümle, olumlu, olumsuz ve soru cümleleri gibi çeşitli cümle yapılarından örnekler seçilmiştir. 15'er sorudan oluşan üç aşamalı test uygulanmıştır, üç bölümde toplam 45 cümle verilmiş olup 25 öğrenci katıldığı düşünüldüğünde 1125 cümle analizi yapılmıştır. Örnek cümleler, edebiyat eserlerinden, seviyeye uygun ders kitaplarından ve alıştırma örneklerinden alınmıştır.Çalışmada yapılan yanlışların biçimsel ve dilbilgisel yanlışlardan kaynaklandığı gözlemlenmiştir.Çalışmamızda ilk olarak Rusçayı yabancı dil olarak öğrenen bireylerden doğru çekimlenerek hazır verilmiş öğelerden cümle oluşturmaları istenmiştir.Sözdiziminin dil öğrenimindeki rolünün saptanması hedeflendiğinden öğeler dilbilgisel yönden doğru verilmiştir, dolayısıyla hazır verilen cümle öğelerinde dilbilgisel hatalara neredeyse rastlanılmamıştır. Verilen cevaplar incelendiğinde bileşik cümlelerden ziyade basit cümlelerin daha az hata ile yeniden yazıldığı görülür. Edatların sözdizimindeki sıralamasının karıştırıldığı, bağlaçlı yapılarda ana cümle ve yan cümle sıralamasının değişebildiği ve bağlaç, edat, zarf-fiil gibi kalıp yapıların hatalı cevaplar arasında olduğu gözlemlenmiştir.Hataların dilbilgisel bilgi eksikliğinden, bağlamın anlamsal bakımdan anlaşılmadığından kaynaklandığı söylenebilir.Kozan'ın da çalışmasında belirttiği gibi anadili Türkçe olup yabancı dil olarak Rusça öğrenen öğrencilerin "Eylemci-Eylem-Nesne arasındaki ilişkileri net bir şekilde belirlemesi ve bu ilişkileri Rusçada yapılandırması gerekmektedir", yaygın olarak yapılan hatalardan biri de eylemci – nesne arasındaki ilişkinin sezinlenememesinden kaynaklı hatalardır (Kozan, 2017, s.79-80).Çalışmada ikinci olarak kendilerine verilen cümledeki boşlukları uygun olan cümle ögesi ile doldurmaları istenmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde özne, nesne, zarf gibi öğelerin tespitinin nispeten daha az hata ile tespit edilebildiği, yüklem, bağlaç eksikliklerinde ise daha sık hata ile

karşılaştığı söylenebilir. Analiz edilen testin son aşamasında cümle oluşturmak kaydıyla sorulan soruları serbest biçimde cevaplamaları istenmiştir. Ucu açık sorulara öğrencilerin doğru söz dizimleriyle ve yapılarla cevaplar verdikleri gözlemlenir, her ne kadar dilbilgisel bakımdan doğru tümceler oluşturmalarına rağmen, verilen cevapların doğrudan sorulan soruya yönelik olmamasından kaynaklı anlamsal hatalar yapıldığı görülmüştür.

Rusça söz dizimine ilişkin yapılan hatalarda, Türkçe ve Rusçanın yüklem yerinin farklı olmasından ve horizontal zaman çizgisi kapsamında sıralanan öğelerin farklı sözdizimi mantığına ve yapısına ait olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Türkçenin karakteristik özelliği yüklem sonda olmasıdır, dolayısıyla sözdizimi *Özne + Tümleç + Yüklem ÖTY* biçimindedir. Rusçanın karakteristik özelliği ise *Özne + Yüklem+ Tümleç ÖYT* şeklindedir: *Sık sık tiyatroya giderim; Я часто хожу в театр.* Rusça öğrenen ve anadili Türkçe olan bireylerin, Türkçede olmayan Rusça yapıları ve sözdizimini öğrenmede güçlük çektiği gözlemlenmiştir. Türkçenin ve Rusçanın sözcük dizilişi esnekliklidir. Sözcük veya kelime grupları tümce diziminde dilbilgisel bir kayıp olmaksızın yer değiştirebilir, vurgulanmak istenen öge cümle içinde yer değiştirebilir. Bunun yanı sıra Rusçada vurgulama yapmak için fonetik ve tonlama kullanılır. Türkçe ve Rusça sözdiziminde eksilteli anlatımlar oldukça önemli bir yer tutar, özellikle gizli öznel tümceler kullanılır, özne kullanımı zorunluluğu yoktur. Tümcelerde özne açık ve net bir şekilde belirtilmese de anlaşılır, özellikle Rusçada yer alan kişi ekleri, kelimelerin ve nesnelere cinsiyet ekleri esnek anlatımı olanaklı hale getirir. Türkçede de olduğu gibi tek sözcüklü anlamlı yapıların olduğu görülür. Türkçede isim+edat edatlar isimlerden sonra gelir, Rusçada ise, edat+isim edatlar isimlerden önce gelmektedir. Türkçe ve Rusçada eylemler kişi, kip ve zamana göre çekimlenir. Yan tümceler, Rusçada ve Türkçede çekimli eylemlerle, fiilimsilerle kurulmaktadır. Sonuç olarak, horizontal zaman çizgisi mantığı kapsamında sıralanan cümle öğeleri ve kelime grupları üzerine yapılacak daha geniş karşılaştırmalı çalışmalar ve analizlerle Rusça sözdizim mantığının kavranması pedagojik bakımdan önem taşır. Bu bağlamda dil öğretim teknikleri geliştirilerek yapılan hatalar minimize edilebilir.

KAYNAKÇA

- Black, Carter. (Der.) (2023). *Dil Düşünce ve Bellek. Noam Chomsky, Steven Pinker, Elizabeth Loftus.* Ankara: Gece Kitaplığı.
- Gece, K. Mehmet. (2015). *Türkçe Sözdiziminin Temel Mantığı. Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty, Cilt: 8 Sayı: 1, s.97-104.*
- Hengirmen, Mehmet. (2009). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Engin Yayınları.
- İmer, Kamile & Kocaman, Ahmet & Özsoy, A. Sumru (2019). *Dilbilim Sözlüğü.* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Korkmaz, Zeynep (2019). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü.* Ankara: TDK Yayınları.
- Kozan, Olena (2017). *Yabancı dil/çeviri eğitiminde karşıtsal çözümleme: biçim-işlev-anlam üçlüsü. Dil Dergisi, 168, 65-81.*
- Lee, Barry (Der.) (2021) *Dil felsefesi.* Ankara: Fol Yayınları.
- Thraks, Dionysios. (2017). *Gramer Sanatı.* (Çev.: Eyüp Çoraklı) İstanbul: Alfa Yayınları.
- Vardar, Berke (2002). *Açıklamalı Dilbilim Sözlüğü.* İstanbul: Multilingual Yayınları.

Chomsky, Noam, 1957, *Syntactic Structures*. The Hague; Mouton.

Казарян, Людмила Георгиевна (2009). Синтаксис высказывания: предложение $\diamond$ текст $\diamond$ художественный текст. *Преподаватель XXI век*, (1-2), 328-336.

Фоменко Юрий Викторович, Одинцова Михаил. Петрович (2000). *Дискуссия о семантическом синтаксисе*. *Вестник омского университета*. №3 с. 86-92.

Melek İlayda Sarı

Türk Romanında Bilimkurgu

(1996-2019)

Günce Yayınları

Oktay Yivli

Öykü Nasıl Okunur

modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

İPEK DEMİR

Türk Romanında Distopya

(1990-2019)

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları